

БУДУЋНОСТ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

КРИЗА ИДЕНТИТЕТА

ПИШЕ Милош СТРУГАР

Европска унија се већ седам година суочава с озбиљним проблемима у функционисању и с кризом идентитета. Томе су највише допринели финансијски колапс банкарског система током 2008. и 2009. године, који се, затим, „прелио“ на поједине државе чланице, на успоравање привредног развоја и пораст незапослености, али и на неуспех монетарне политике Европске централне банке да упумпавањем велике количине новца подстакне привредни раст. Били су контрапродуктивни и ефекти драстичних мера штедње наметнути појединим чланицама, посебно Грчкој. Погоршани су и односи с Руском Федерацијом, а међусобно увођење економских санкција проузроковало је свима многобројне штете. Поменути проблеми још нису превазиђени, а Унија се додатно суочила с таласом избеглица, растућим екстремизмом, радикализмом и терористичким нападима Даеша (такозване Исламске државе). Све то представља огромне изазове на које Европска унија нема одговарајући одговор.

Глобално престојаванье

Кључно питање јесте колико је Унија способна да се суочи с проблемима савременог света, јер ће управо то одредити њену будућу улогу и утицај у геополитичким процесима, који неминовно редефинишу однос снага у свету и целокупан светски поредак. Да ли Европска унија има снаге да спроводи независну политику и да има глобалну улогу, или ће решење тражити у евроатлантском савезу, у коме доминантну улогу има и кључне одлуке доноси САД? У том другом случају, сва питања безбедности, одбране и спољне политике и даље би у највећој мери остали у надлежности НАТО-а и САД, а евентуалним потписивањем споразума о трансатлантском партнерству у трговини и инвестицијама, о коме се воде интензивни и тајни преговори, Унија би, у одређеној мери, изгубила независност и у доно-

шењу финансијских и економских одлука.

Збигњев Бжежински, бивши саветник за националну безбедност председника САД Картера, дао је одговор на то питање у чланку „Стратешка визија: Глобално престојаванье“, објављеном 17. априла, у „The American Interest“. Он сматра да Европа није, и вероватно неће постати глобална сила у процесу престојаванья, које се одвија на светском нивоу, и да ће остати политички и културно везана за САД и НАТО. У случају да у САД превлада политика изолационизма и да наставе да се повлаче из неких кључних региона света, попут Блиског истока, Бжежински сматра да би „у таквим околностима у подељеној и уплашеној Европи њене земље чланице тражиле покровитеље и такмичиле се међу собом у алтернативним али одвојеним аранжманима између много снажније тројке (САД, Русија, Кина)“.

Завршетком Другог светског рата, блоковском поделом Европе и Немачке, те с процесом деколонизације Европа је изгубила примат у свету. У периоду хладног рата све кључне одлуке које су се тикале судбине Европе првенствено су доношене у Вашингтону и Москви. По његовом завршетку, и после колапса совјетске империје и уједињења Немачке, појавиле су се наде и покушаји да Европа поново стекне независан идентитет и постане значајан глобални актер у светским односима. Основи за то су свакако постојали на економском и моралном плану.

Европска унија као целина представља највећу економску силу на свету, а њена прокламована политика темељи се на најпрогресивнијем систему либералних вредности, демократије и људских права. Легитимитет и кредиби-

Кључно питање јесте колико је Унија способна да се суочи с проблемима савременог света, јер ће управо то одредити њену будућу улогу и утицај у геополитичким процесима, који неминовно редефинишу однос снага у свету и целокупан поредак. Да ли има снаге да спроводи независну политику или ће решење тражити у евроатлантском савезу, у коме доминантну улогу има и кључне одлуке доноси САД? У том другом случају, сва питања безбедности, одбране и спољне политике и даље би у највећој мери остали у надлежности НАТО-а и САД, а евентуалним потписивањем споразума о трансатлантском партнерству у трговини и инвестицијама, Унија би, у одређеној мери, изгубила независност и у доношењу финансијских и економских одлука.

литет Уније на глобалном нивоу грађен је на тим основама по принципима такозване меке силе. Међутим, војна, одбрамбена и спољнополитичка моћ, односно „тврда сила“, остали су у надлежности Северноатлантског савеза и под доминантним утицајем САД.

Тврда и/или мека сила

У последњих седам година Европска унија изгубила је утицај и значај у глобалном контексту као последица два одвојена, али узајамно условљена процеса. С једне стране, светским односима почела је да доминира „тврда сила“, регионални конфликти, спољне војне интервенције и трка у наоружању, за шта Унија није била спремна и објективно није имала могућности да игра значајнију улогу. Карактеристично је у том смислу да се у свим кључним европским земљама, укључујући и Велику Британију, спроводила политика смањивања војних снага и буџета, упркос противљењу и критикама САД.

С друге стране, европска „мека сила“ је дискредитована и тиме додатно ослабљена улога Уније у светским процесима. Као последица економске и финансијске ситуације, она је изгубила некадашњи значај – као извор страних инвестиција и модела економског развоја. Кредитбилитет јој је умањен и у вези с принципима демократије и људских права, те либералних вредности које је пропагирала у спољној политици.

Најдрастичнији пример колапса европских вредности јесте случај избеглица, где је Европска унија свесно игнорисала међународно право и основне хуманитарне принципе, зарад својих уских интереса. Ангела Меркел и остали лидери земаља Уније изазвали су шок изјавама да у Европи није могуће градити мултикултурално друштво. Европска унија је немо посматрала прогањање, хапшење и пребијање новинара у Турској, а одлука владе Немачке да одобри судски процес против немачког новинара који је увредио председника Турске Ердогана, урушили су кредитбилитет који је Унија имала када је реч о слободи мишљења и изражавања, као и слободи штампе.

Европска унија настала је на племенитој идеји да се уједињењем држава и народа спрече нови ратови и страдања на континенту. Основни циљеви били су да се на тај начин превазиђу супротности између Француске и Немачке, које су биле у сржи скоро свих европских ратова, и да се амортизује доминантан утицај и положај уједињене Немачке. Међутим, од почетка, 1952. године, до данас концепт уједињења Европе садржао је у себи суштинску противречност. Наиме, земље чланице пренеле су део свог националног суверенитета на Унију, првенствено у економској области, као и стварањем заједничке валуте и брисањем државних граница. С друге стране, лидери земаља чланица и даље се бирају на нивоу држава, с мандатом да штите и спроводе националне интересе. Та противречност јесте основни узрок функционалних проблема у Европској унији.

Тестирање Уније

Током финансијске кризе 2008. и 2009. године, као и за време кризе у Грчкој, лидерима земаља чланица било је тешко да убеди своје гласаче да треба да поднесу жртве ради спасавања привреда Грчке и неких других земаља. Није било солидарности нити осећаја одговорности да се

помогне. Слична ситуација поновила се и за време избегличке кризе, када се испољило неразумевање за проблеме земаља чланица које су примиле највећи број избеглица и показала неспособност да се постигне договор о квотама за пријем избеглица.

На та два кључна примера постало је очигледно да у тешким временима земље чланице и њихови лидери првенствено воде рачуна о националним интересима и да је веома тешко, често и немогуће, договорити и спровести заједничку политику на нивоу Уније. Та противречност вероватно ће још више долазити до изражаја у будућности, јер у свим земљама чланицама јачају десничарске политичке партије, чија је политичка платформа заштита националних интереса и јачање националног суверенитета. У таквим условима Европска унија не може даље да се развија и јача, већ се напротив доводе у питање неке од њених тековина као што су брисање граница, слободно кретање људи, заједничка валута и слично.

Може се слободно рећи да је избегличка криза највећи тест за Унију, чији ће исход у великој мери одредити њен будући значај и улогу у глобалном контексту. У немогућности да се постигне унутрашњи договор међу чланицама о процедури и квотама за пријем избеглица, њени напори усмерени су на заустављање таласа избеглица ка Европи стварањем „безбедно-них зона или острва“ на Блиском истоку и у Северној Африци. Планови, у том смислу, своде се на договор с

Турском да заустави кретање избеглица ка Европи и напоре да се стабилизује ситуација у Либији.

Када се говори о Либији, земље Уније, посебно Француска, Велика Британија и Италија, сада се највише ослањају на „тврду силу“ и војно ангажовање. Није тајна да њихове специјалне снаге већ делују на либијској територији, да наоружавају и пружају војну подршку одређеним либијским милицијама, те да су већ направљени војни планови за интервенцију у територијалним водама Либије, ваздушне нападе на одређене циљеве и за могућу интервенцију на копну. Међутим, поставља се питање како је могуће војним мерама стабилизovati државу која не постоји, јер је у потпуности уништена приликом војне интервенције управо поменутих земаља 2011. године. Нереално је веровати да се постојећа анархија може зауставити новом војном интервенцијом, јер би од тога директне користи имали само одређене оружане милиције и криминалне групе. Спољна војна интервенција унела би додатну нестабилност у регион, а посебно би биле погођене суседне земље – Алжир, Тунис, Мароко и Мали. Није тешко предвидети да би последица таквог развоја догађаја био још већи талас избеглица ка Европи, што је потпуно супротан ефекат од жељеног.

Рedefинисање уверења

Ослањање на Турску и председника Ердогана да зауставе даљу миграцију такође делује нереално. При томе није највећи проблем што Турска уцењује Унију

и тражи велика финансијска средства, укидање визног режима, убрзање приступних преговора, немешање у унутрашње ствари, као и ћутање о унутрашњим репресивним мерама према медијима и опозицији, војним операцијама против Курда, те примени силе против сиријског становништва, које настоји да пређе границу. Највећи проблем јесте политика Турске према кризи у Сирији и њене аспирације да направи своју зону интереса и утицаја на северозападу те земље, у провинцијама Идлиб и Алепо.

Турска је одувек имала територијалне претензије на отоманске вилајете (провинције) Алепо у Сирији и Мосул у Ираку. Многи аналитичари у том контексту објашњавају политику и циљеве Турске и наводе да је од почетка сукоба у Сирији отворено подржавала туркменске и ујгурске оружане групације у провинцијама Алепо и Идлиб, те да су Туркмени и Ујгури у великом броју насељавани у тим подручјима (Ујгури су такође туркијског порекла и настањени су на западу Кине). Истовремено, нетуркијско становништво нашло је принудно уточиште у избегличким камповима с друге стране границе у Турској.

Аналитичари сматрају да Турска нема истински интерес да се већина сиријских избеглица на њеној територији једног дана, када то околности дозволе, врати у Сирију, те да је стога њен циљ да се они населе у Европи. У том случају, Турска би била у позицији да у коначном решењу сиријске кризе инсистира на томе да су провинције Идлиб и Алепо већински насељене етнички туркијским становништвом, те да је зато то њена природна зона интереса и утицаја. Сличну операцију спровео је својевремено Ататурк, када је интензивним насељавањем турског становништва изменио демографску структуру у старој сиријској провинцији Искандар, на основу чега је од Друштва народа успео да добије подршку за одржавање референдума, тврдећи да је већинско становништво Искандара етнички турско. На основу тих резултата провинција је прогласила независност, а затим се присајединила Турској и променила име у Хатај.

Плановима Европске уније да зауставе даљи талас миграције не иде наруку ни економска ситуација у земљама Блиског истока, Залива и Северне Африке. Знатно успоравање привредног раста и знаци рецесије на глобалном нивоу имају посебно негативне последице на земље тих региона због колапса цена нафте и других сировина. Произвођачи нафте и гаса већ повлаче средства са светских тржишта и из међународних инвестиционих фондова, а све више се говори и о реалној опасности да акумулирано богатство неких од поменутих земаља може једноставно нестати у следећих неколико година. То би, несумњиво, могло још више пооштрити постојеће противречности и нестабилност у тим регионима и довести до колапса влада и држава, те до јачања сукоба између разних племена и етничких и верских заједница.

Недостатак личне безбедности и егзистенцијални проблеми могли би покренути егзодус епских размера из тих делова света према Европи, при чему би већина избеглица потекла из сиромашних и слабо образованих слојева становништва. С обзиром на то да се управо у тим срединама највише шири исламски екстремизам и милитантни радикализам, и да међу њима Даеш, Ал Каида и Ал Нусра регрутују највећи број бораца, треба очекивати да ће међу избеглицама у Европу бити много младих, идеолошки радикализованих салафиста. Унија ће се суочити с проблемом њихове асимилације, који је скоро немогуће превазићи. Европа може бити суочена и с новим терористичким нападима, организованим групним насиљем, а можда чак и с локализованим оружаним сукобима. Како буде растао број избеглица и инцидента, тако ће да расте и подршка десничарским популистичким партијама.

Тероризам у европским градовима и могућност доласка хиљада нових избеглица (којих тренутно на Блиском истоку има скоро 20 милиона, укључујући и интерно расељена лица) јесу питања од виталног значаја за Европску унију. Будућност читавог европског пројекта може да зависи од тога на који ће начин Унија одговорити на тај изазов. За почетак, било би корисно да се поправе односи с Русијом, и заједно с њом и САД траже решења не само за конфликт у Сирији, већ и за друге конфликте у региону.

Унија мора преиспитати корисност нових војних интервенција и ослањања на регионалне силе, чији су интереси и систем вредности супротстављени европским, и удвостручити напоре на хуманитарном плану у односу на избеглице и расељена лица, како би допринела економској стабилности и развоју угрожених земаља. Такав приступ могао би Европској унији повратити легитимност и кредибилитет и у тим деловима света и међу својим грађанима. ■

*Аутор је бивши високи службеник
Уједињених нација*

